Ontwerp waterbuffer Proost de Beaufortstraat, Meerssen

Blauwe Loper Fase II

Memo

Datum: 27-06-2024

studio 3XI

landschapsarchitectuur
en buitenruimte ontwerp

Ontwerp waterbuffer Proost de Beaufortstraat, Meerssen

Blauwe Loper Fase II

Datum:
27 juni 2024
Opdrachtgever:
Gemeente Meerssen
Projectnummer:
NL-GEMMEE-2023 05

studio 3XI
landschapsarchitectuur
en buitenruimte ontwerp

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 5

Inleiding / aanleiding 7

1 Inventarisatie 9
1.1 Inleiding 9
1.2 Ligging plangebied 9
1.3 Provinciaal beleid en visies 9
1.3.1 Provinciale Omgevingsvisie 9
1.3.2 Mooi Limburg. Samenwerken aan de identiteit van het Limburgs landschap 9
1.3.3 Wie sjoen ós Limburg is. Eerste concept Limburgs Programma Landelijk Gebied 11
1.3.4 Handvat kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg 13
1.4 Biotiek 19
1.5 Abiotiek 20
1.6 Overzicht historische ontwikkeling (in kaartbeelden) 22

2 Het concept 33

3 Het landschapsplan 35

Bronnen 41

Inleiding

Inleiding

Het veranderend klimaat komt sneller dan gedacht. Extreme hoeveelheden neerslag, ernstige droogte en hitte bedreigen steden, landbouwgronden en natuurgebieden. Om wateroverlast te voorkomen zijn in Meerssen o.a. de projecten Blauwe Loper fase I en Blauwe Loper fase II in het leven geroepen. Fase I is inmiddels gerealiseerd. Fase II wordt het komende jaar gerealiseerd.

Een belangrijk onderdeel van Fase II is het realiseren van een waterbuffer ten zuiden van de Proost de Beaufortstraat, op de locatie waar tot een paar jaar geleden nog het gebouw van MAVO Gerberga stond.

Het meest zuidelijke gedeelte van de waterbuffer is gesitueerd binnen het beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Wanneer grondwerkzaamheden hierin worden uitgevoerd - niet zijnde regenwaterbuffers van Waterschap Limburg - dient een vergunning te worden aangevraagd.

Voor deze vergunning dient onderbouwd te zijn hoe binnen het project rekening gehouden is met de kernkwaliteiten van het Limburgs landschap. In deze memo is onderzocht wat de kernkwaliteiten van het landschap in en rondom het projectgebied zijn. Vervolgens is per kernkwaliteit een toelichting gegeven op het landschapsplan.

27 juni 2024

ir. B.A.F. Kerckhoffs
landschapsarchitect / eigenaar studio BKL

studio BKL
landschapsarchitectuur
en buitenruimte ontwerp

1. Inventarisatie

1.1 Inleiding

In de volgende paragrafen zijn beschrijvingen opgenomen van de huidige situatie van het plangebied. Vervolgens volgt een overzicht van het provinciale beleid. Om de kernkwaliteiten van het landschap te onderzoeken is gekeken naar de geomorfologie en de historische ontwikkeling van het plangebied en is gebruik gemaakt van het Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg. Uiteraard is ook het terrein een aantal keren bezocht.

1.2 Ligging plangebied

Het plangebied ligt in Meerssen, ten zuiden van de Proost de Beaufortstraat, ten oosten van de Maastrichterweg en ten noorden van de sportvelden van SV Meerssen.

1.3 Provinciaal beleid en visies

In deze paragraaf is een overzicht gegeven van vigerend beleid en visies van de Provincie Limburg. Het betreft de Provinciale Omgevingsvisie, Wie sjoen ós Limburg is (eerste concept Limburgs Programma Landelijk Gebied) en het Handvat kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

1.3.1 Provinciale Omgevingsvisie (POVI). (Oktober 2021).

De POVI is de basis voor het Programma Landschap. In de POVI staan maatschappelijke opgaven die voor het Programma Landschap richtinggevend zijn. Relevante maatschappelijke opgaven POVI:

- Kenmerkende kwaliteiten, afwisseling en historische gelaagdheid van het Limburgse landschap behouden, versterken en beheren in combinatie met ruimtelijke opgaven en transities.
- Het landschap als drager, ruimtelijke kwaliteit toevoegen aan verschillende transitieopgaven. Ruimtelijke kwaliteit: de goede functie op de goede plek en op de goede manier ingepast in de omgeving. Vertrekpunt is drie-eenheid gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde.
- Versterken landschappelijke kernkwaliteiten, door o.a. kleine landschapselementen en bosontwikkeling gekoppeld aan o.a. wateropgave.
- Behouden, beheren, ontwikkelen en beleven van de landschappelijke kernkwaliteiten inclusief cultuurhistorisch erfgoed van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg en de groenblauwe mantel.
- Versterken natuur- en cultuurelementen in directe woonomgeving, vergroten gezondheid en welbevinden van bewoners en bezoekers.

1.3.2 MooiLimburg. Samenwerken aan de identiteit van het Limburgs Landschap. Programma Landschap 2023-2026 (december 2022).

Het Limburgse landschap is van onschatbare waarde: voor de leefbaarheid, de biodiversiteit en de economie van Limburg. Voorliggend Programma Landschap Mooi Limburg. Samenwerken aan de identiteit van het Limburgs Landschap komt voort uit de uitwerking van Amendement 107 gericht op de 'Programmatische versterking van het Limburgs Landschap'. In het genoemde Amendement vragen Provinciale Staten om uitwerking van de Omgevingsvisie met als doel versterking van de Limburgse landschappelijke kernkwaliteiten via een op te stellen Landschapsprogramma onder de Omgevingswet.

De basis voor het Programma Landschap ligt, naast het amendement, in de maatschappelijke opgaven en richtinggevende uitspraken van de POVI. Aanvullend hebben de bevindingen van de Verkenning Toekomst Landschapsbeheer, plus de

opbrengst vanuit een brede participatieve consultatie geleid tot een aantal programmadoelen met daarin vier richtinggevende principes (de vier B's). Deze programmadoelen zijn de volgende:

- Behoud van het Limburgs landschap door meer bescherming van unieke en kwetsbare landschappelijke kernkwaliteiten inclusief cultureel erfgoed;
- Het bevorderen van de kwaliteit van het Limburgse landschap via de grote programma's en transities;
- Het verbeteren van het beheer van het Limburgs landschap;
- Het waarderen, koesteren en stimuleren van de beleving van het Limburgse landschap.
- Versterken van het verhaal dat het landschap vertelt.

Het Programma Landschap is een onverplicht programma onder de Provinciale Omgevingsvisie (POVI), dat vastgesteld wordt door Gedeputeerde Staten.

Om samen te werken aan de kwaliteit en identiteit van het Limburgse Landschap is het van belang om de programmadoelen gericht op Behoud, Bevordering, Beheer en Beleving van het landschap in samenhang te zien. Daartoe zijn vijf actielijnen uitgewerkt.

- Actielijn 1:
    - 1A. Ontwerp, ontwerpend onderzoek en ruimtelijke opgaven.
    - 1B. Borging ruimtelijke kwaliteit bij grote programma's en transities.
- Actielijn 2. Landschap en ruimtelijke ordening
- Actielijn 3. Waardestelling landschap, kennisontwikkeling en -overdracht.
- Actielijn 4. De regio in zijn kracht. Ondersteunen van processen en vormen van samenwerking in de regio.
- Actielijn 5. Beheer samen slim organiseren (inbreng Verkenning Toekomst Landschapsbeheer).

De actielijnen kunnen als volgt kort worden samengevat:

Actielijn 1:
1A. Ontwerp, ontwerpend onderzoek en ruimtelijke opgaven
Verschillende opgaven en transities in Limburg hebben grote invloed op het ruimtegebruik, zijn vaak vervlochten met elkaar of concurreren om ruimte. Er is daarom een sterke behoefte om deze voor (deelgebieden van) Limburg relevante ontwikkelingen en opgaven te vertalen in ruimtelijke claims en in een samenhangend en consistent toekomstbeeld te combineren. Dit vindt plaats door ontwerpend onderzoek waarbij integraal naar de ruimtelijke component van verschillende opgaven wordt gekeken. Het karakter en de historie van het landschap vormen het uitgangspunt en een leidend principe bij een ontwerpend onderzoek. Deze actielijn onderschrijft het belang voor het landschap en de ruimtelijke kwaliteit van het toepassen van ontwerpend onderzoek zoals dat momenteel in Zuid-Limburg (onder de naam Panorama Zuid-Limburg), Noord-Limburg en Midden-Limburg plaatsvindt.

1B. Borging ruimtelijke kwaliteit bij grote programma's en transities.
De effecten op landschap en ruimtelijke kwaliteit in Limburg van een aantal grote programma's en transities is groot en urgent: energie/ RES, stikstof, water, droogte, klimaat, landbouw, natuur (o.a. Limburgs programma landelijk gebied/LPLG). Hierbij zijn kansen en knelpunten voor het landschap. In de POVI is aangegeven dat we de kenmerkende kwaliteiten, afwisseling en historische gelaagdheid van het Limburgse landschap willen behouden, versterken en beheren in combinatie met ruimtelijke opgaven en transities. Ook is in de POVI aangegeven dat wij ruimtelijke kwaliteit willen toevoegen aan de verschillende transitieopgaven. In deze actielijn doen wij voorstellen voor de borging van ruimtelijke kwaliteit bij grote programma's en transities zoals het toepassen van de 'Kwaliteitsestafette'.

Actielijn 2. Landschap en ruimtelijke ordening
In deze actielijn worden voorstellen gedaan om vanwege de impact op het landschap de provinciale sturing vanuit de ruimtelijke ordening voor een aantal thema's te onderzoeken of aan te passen. Te noemen zijn de ontwikkelingen rond verblijfsaccommodaties, grootschalige bedrijfskavels, delfstofwinning, teeltondersteunende voorzieningen, reclame uitingen langs wegen en de bescherming van graften en holle wegen. Tot slot is de verplichting tot compensatie bij aantasting van de landschappelijke kernkwaliteiten van de Groenblauwe mantel en het Beschermingsgebied Nationaal Landschap Zuid-Limburg in de Omgevingsverordening Limburg onvoldoende duidelijk beschreven. Voorgesteld wordt daarom de tekst over compensatie in de Omgevingsverordening Limburg en de bijlage voor deze gebieden aan te passen.

Actielijn 3. Waardestelling landschap, kennisontwikkeling en -overdracht.
Met de acties uit deze actielijn 3 wordt de waardestelling van het Limburgse landschap, de kennisontwikkeling en kennisoverdracht versterkt. Concreet betreft dit het bijwerken van het Handvat kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg en met het oog op kennisontsluiting het bijwerken van de provinciale website, het opstellen van een aardkundige waardenkaart, monitoring van landschap en het stimuleren en ondersteunen van gemeenten bij het uitwerken van de laag landschappelijk erfgoed van de Erfgoedkaart Limburg. Daarnaast zullen wij voor Limburg een landschappelijke onderlegger opstellen die inzicht geeft in de waarden en potenties van de landschappelijke kernkwaliteiten. De gegevens die we via deze actielijn verkrijgen en ontsluiten zijn voor de Provincie, waterschap, gemeenten en stakeholders zeer belangrijk en bruikbaar in de vele regionale en lokale planprocessen die de komende jaren in Limburg spelen. Enerzijds omdat het landschap vaak als onderlegger wordt gebruikt in gebiedsprocessen. Anderzijds omdat de specifieke Limburgse landschapskwaliteiten bescherming verdienen in deze plannen.

Actielijn 4. De regio in zijn kracht. Ondersteunen processen en vormen van samenwerking in de regio
In actielijn 4 staat de kracht van de regio centraal. In Limburg onderscheiden wij diverse processen en vormen van samenwerken, die van grote invloed zijn op de kwaliteit van het Limburgse landschap. Limburg kent diverse ontwikkelingen en vormen van samenwerking, zoals de nationale parken (in transitie naar nationale
parken nieuwe stijl), regionale parken, nationale landschappen, internationale samenwerkingen (zoals bijvoorbeeld Grenspark Maas-Schwalm-Nette), en tenslotte spelen er diverse kandidaatstellingen waarin ook een rol van de Provincie Limburg wordt gevraagd (zoals bijvoorbeeld Geopark Peelhorst en Maasvallei in oprichting). Wij scharen de ontwikkelingen rondom IBA Parkstad, LEADER en de VIA Belgica eveneens onder Actielijn 4. Ook zij leveren een bijdrage aan de programmadoelen van het Programma Landschap gericht op bewustwording en beleving.

Actielijn 5. Beheer samen slim organiseren (inbreng Verkenning Toekomst Landschapsbeheer)
Aan de basis van Actielijn 5 staat de reeds genoemde Verkenning Toekomst Landschapsbeheer Limburg. Uit de Verkenning blijkt dat de verantwoordelijkheid voor het realiseren van de maatschappelijke opgave rondom landschapsbeheer ligt bij alle partijen die belang hebben bij de kwaliteit van het landschap. Landschapsbeheer vergt daarbij structurele financiering van de overheden en inzet van alle betrokken partijen vanuit intrinsieke motivatie en maatschappelijk engagement. De Verkenning Landschapsbeheer heeft een aantal aanbevelingen
opgeleverd voor de organisatie van de verschillende functies in het landschapsbeheer, samengevat in een propositie. In deze actielijn gaan wij verder in op deze aanbevelingen en het vervolg dat hieraan gegeven wordt. Het Programma Landschap 2023-2026 is kaderstellend van aard. In het Programma Landschap is een actielijst uitgewerkt die inzichtelijk maakt waar de verantwoordelijkheid voor de verschillende acties ligt. De (deels) inhoudelijke en financiële uitwerking zal plaatsvinden in 2023. Financiering zal voor een deel vanuit de lopende gebiedsprogramma's plaatsvinden als onderdeel van de (integrale) planontwikkeling. Mogelijke aanpassingen van de POVI en Omgevingsverordening Limburg zullen conform de gebruikelijke procedure via Provinciale Staten verlopen.

1.3.3 Wie sjoen ós Limburg is. Eerste concept Limburgs Programma Landelijk Gebied. (27 juni 2023).

Hoe houden we 'os Limburg sjoen'? Om hieraan verder te werken, hebben we – in samenwerking met onze gebiedspartners – dit eerste concept van het Limburgs Programma Landelijk Gebied (LPLG) vastgesteld. Een concept programma dat we de komende verder gaan uitwerken en concretiseren. Het LPLG kan ook alleen succesvol zijn met betrokkenheid van de partners in het gebied. Alleen samen kunnen we ervoor zorgen dat het Limburgse landelijke gebied ook in de toekomst een plek blijft waar het goed wonen, werken, recreëren en floreren is.

1.3.4 Handvat kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid Limburg

Het Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid-Limburg biedt een handreiking voor initiatiefnemers van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen om antwoord te geven op de motiveringsvraag van de landschappelijke kernkwaliteiten uit de Omgevingsverordening Limburg 2014.

In de Omgevingsverordening bij het Provinciaal Omgevingsplan (POL 2014) wordt de initiatiefnemer van een ruimtelijk plan gevraagd om een beschrijving te geven van de kernkwaliteiten van de te ontwikkelen locatie en haar omgeving. De initiatiefnemer geeft daarbij aan op welke wijze de voorgenomen ontwikkeling zorgt voor het behoud of de ontwikkeling van de aanwezige kernkwaliteiten en hoe eventuele negatieve effecten worden gecompenseerd. Dit alles om bij te dragen aan de tien kernwaarden uit POL 2014 en daarmee aan de kwaliteiten van Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

De kernkwaliteiten van het landschap zijn de waarden van het landschap die zorgen voor herkenbaarheid en onderscheid van de landschapstypen. Ook worden de leidende beginselen aangegeven. Dit zijn een eerste set van maatregelen bedoeld om het landschap met zijn kernkwaliteiten op een hoger schaalniveau in de juiste richting te ontwikkelen. De ontwerpprincipes zorgen voor maatwerk op lager schaalniveau en geven aan hoe om te gaan met de kernkwaliteiten en hoe deze concreet versterkt kunnen worden in relatie tot een ontwikkeling.

Nationaal Landschap Zuid-Limburg (NLZL)
Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg (kortweg NLZL) ligt ten zuiden van Echt, tussen de stedelijke gebieden van Maastricht, Sittard-Geleen en Parkstad.

Het NLZL onderstreept het unieke karakter van het heuvellandschap; een landschap waarin wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Het unieke karakter van dit landschap van plateau's, hellingen en dalen is, zoals aangegeven in het POL 2014, samen te vatten in de **vier kernkwaliteiten: reliëf, groen karakter, cultuurhistorisch erfgoed en het contrast tussen open en besloten**. Deze vier kernkwaliteiten bepalen samen het landschappelijk beeld van het Nationaal Landschap Zuid-Limburg.

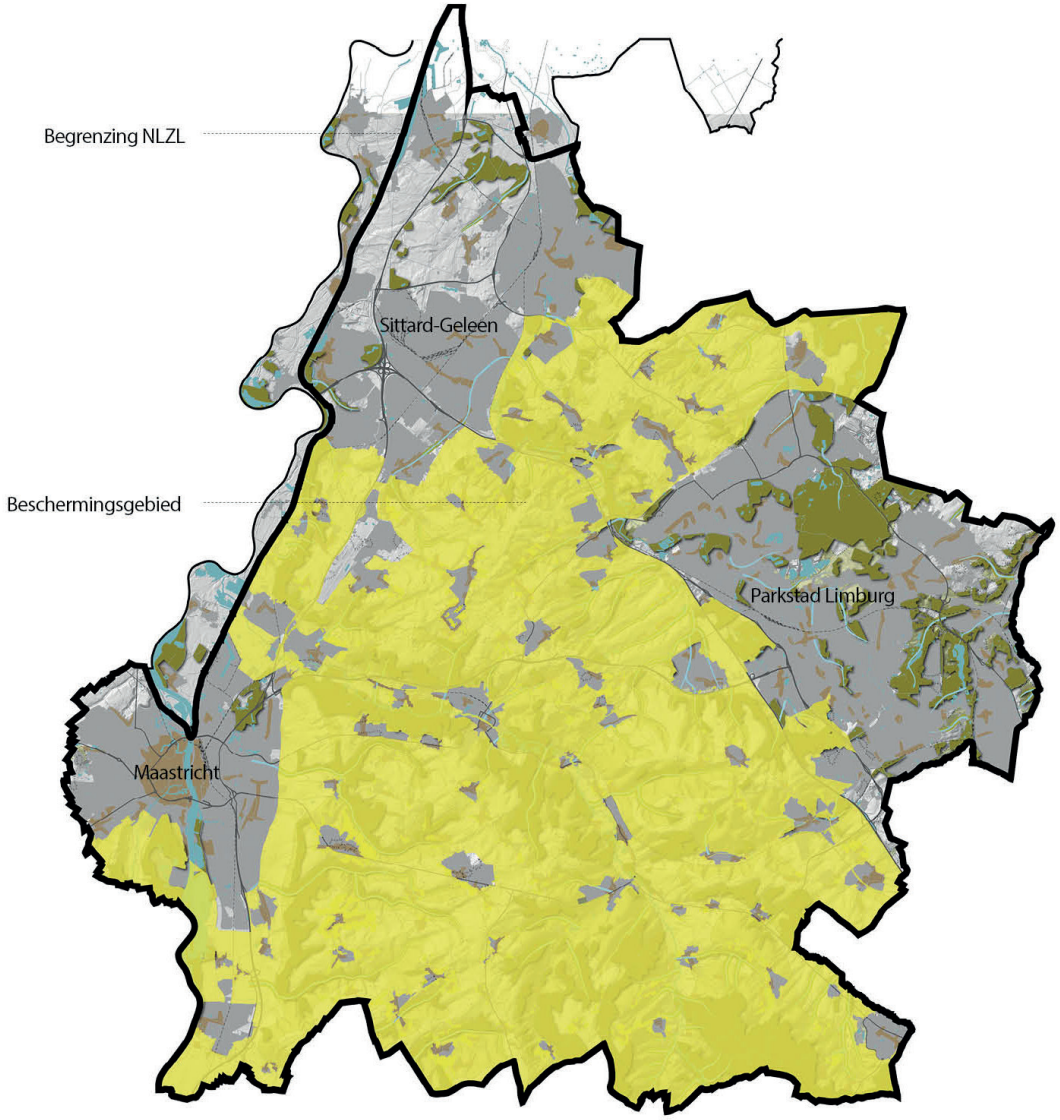

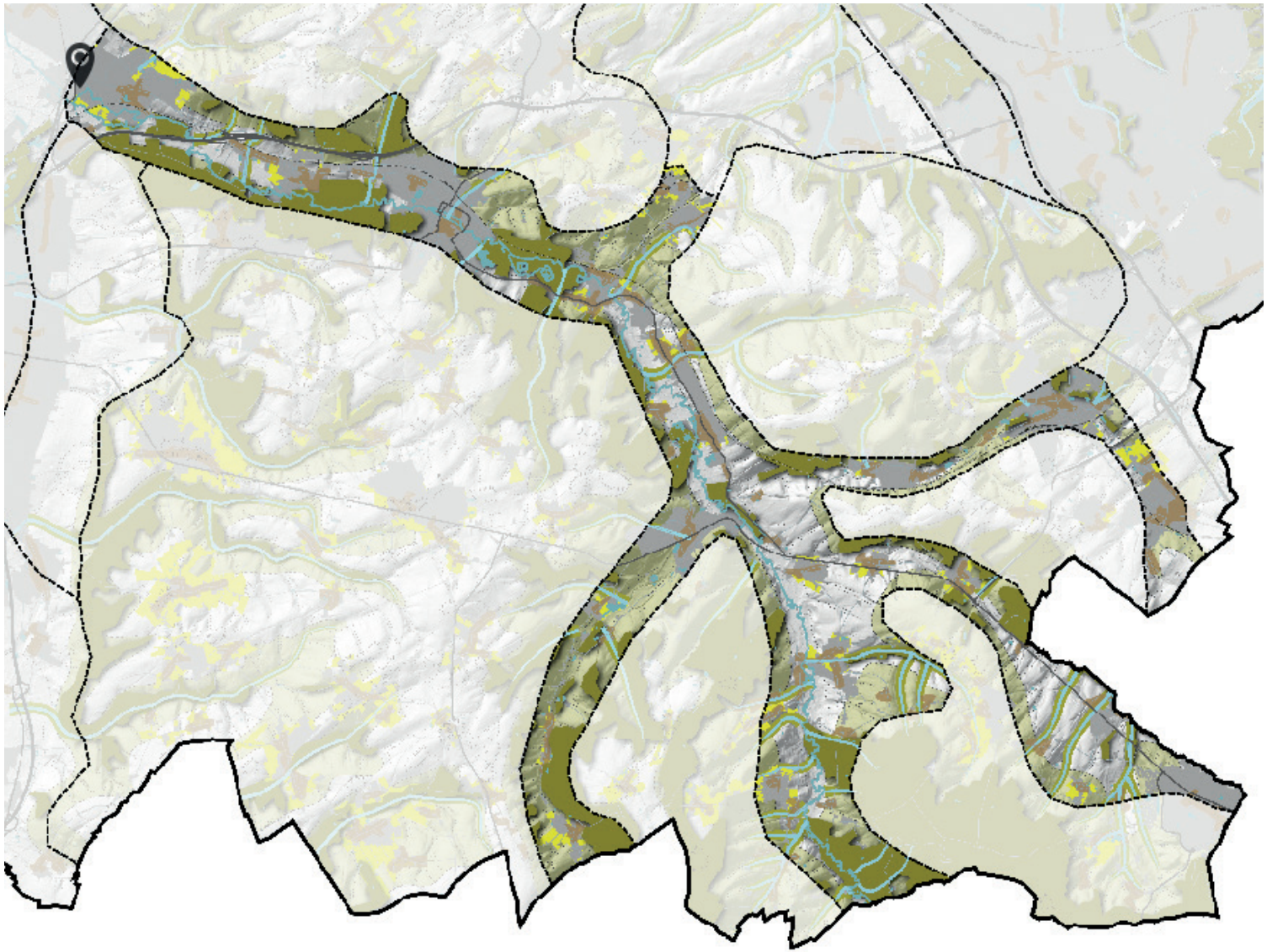

Op deze kaart (uit Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid Limburg) is de locatie van het plangebied weergegeven.

Het plangebied maakt onderdeel uit van het deelgebied Geuldal.

Het Geuldal kenmerkt zich door scheerheggen, graften en oeverbeplanting, waar met name in de bovenloop rond Epen nog veel van terug te vinden is. In veel gevallen hebben dorpskernen en daartoe behorende nevenactiviteiten zoals recreatie zich in het beekdal uitgebreid. Het Geuldal ontwikkelt zich vanaf de 19e eeuw tot aantrekkelijk toeristisch gebied. De oude vestingstad Valkenburg wordt het centrum van het regionale toerisme. Van hieruit kan een rijkdom aan, in het dal gelegen, cultuurhistorische elementen zoals kastelen, watermolens en buitens bezocht worden. De bovenloop van de Geul is met haar geaccidenteerde terrein duidelijk meer besloten dan het meer verrommelde deel ten westen van Houthem.

Leidende beginselen

De vier kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap zijn niet vanzelfsprekend en zijn daarom gebaat bij een zorgvuldige omgang en bescherming. Ze vormen het kapitaal van de omgeving. Om een raamwerk voor deze bescherming te bieden zijn er een aantal zogenaamde leidende beginselen gesteld. De leidende beginselen, afkomstig uit de Espon studie LP3LP zijn algemene principes met als doel de vier kernkwaliteiten van het NLZL te behouden dan wel te versterken. Door het algemene karakter gelden de leidend beginselen voor meerdere landschapstypen.

L01 Benadrukken cultuurhistorisch erfgoed
Het aanwezige cultuurhistorische erfgoed; historische geografie, historische bouwkunst en archeologie, is mede bepalend voor de eigenheid en leesbaarheid van een gebied. Het gaat hierbij enerzijds om behoud van het aanwezige erfgoed, anderzijds om bij nieuwe ontwikkelingen de cultuurhistorie in te zetten als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen. Beide dienen ervoor om verarming en nivellering van het landschap tegen te gaan.

L05 Vergroenen dorpsranden
Het vergroenen van dorpsranden versterkt het cultuurlandschap, verbetert het uitzicht op de dorpsranden, creëert kleinschalige ecologische verbindingen, geeft ruimte voor de teelt van regionale producten, markeert dorpsranden en verbetert de lokale recreatiemogelijkheden. Geïnspireerd door het historische landschap worden dorpen op de plateaus bij voorkeur omzoomd met kleine weilanden, heggen en hoogstamboomgaarden.

L06 Herstel van kleine landschapselementen
Het herstellen van kleine landschapselementen zoals graften, heggen en boomgaarden draagt bij aan versterking van het historische cultuurlandschap, de uitbreiding van ecologische verbindingen, tegengaan van erosie en de beperking van overstromingsrisico's. Door deze elementen weer te herstellen wordt een meer divers cultuurlandschap gecreëerd met een uitgebreider scala aan landschappelijke belevingen.

L08 Zorgvuldige omgang met bebouwing in kwetsbare delen
Door ongestructureerde verspreide bebouwing te ordenen naar landschappelijke logica en te zorgen voor buffers tussen bebouwde gebieden wordt verrommeling voorkomen. Op de dalbodems, steile hellingen en op de hoge delen van de plateau's is het wenselijk terughoudend om te springen met verdere bebouwing. Daarentegen zijn er, mits een zorgvuldige inpassing, in de lagere delen, soms wel ontwikkelingen mogelijk.

L09 Passend bouwen in dorpsstructuur en dorpssilhouet
De dorpsstructuren en -silhouetten in de regio Zuid-Limburg zijn karakteristiek en uniek. Om dit te behouden is het belangrijk aandacht te besteden aan een zorgvuldige inpassing van nieuwe bebouwing in het dorpssilhouet. Ongestructureerde verspreide bebouwing wordt hiermee beperkt en wordt een bijdrage geleverd aan de logica van het landschap.

L10 Herstructurering bebouwd gebied
Vernieuwing en herstructurering van stedelijke en suburbane gebieden wordt idealiter gestuurd door de onderliggende landschapsstructuur. Zo worden er bijvoorbeeld zorgvuldige, op het landschap gebaseerde overwegingen gemaakt waar te bouwen en waar mogelijk bebouwing te saneren. Bebouwing op de dalbodem, steile hellingen en op de hogere delen van de plateau's wordt waar mogelijk vermeden.

L03 Bos en groene verdichting op steile hellingen
Beboste steile hellingen dragen bij aan de houtproductie, bescherming tegen erosie, beperking van overstroming, verbetering van de waterkwaliteit, habitats en ecologische verbindingen en versterken het contrast tussen helling en dal. Echter, bebossing van kalkgraslanden of schrale graslanden is niet wenselijk en moet bos op de hellingen niet de uitzichten vanaf de plateaus blokkeren maar juist omkadering van het plateau benadrukken.

L07 Herstel van bronnen
Natuurlijke bronnen zijn belangrijke elementen voor de landschapsbeleving in het Nationale Landschap. Het beplanten en zichtbaar maken van bronnen creëert nieuwe habitats voor zeldzame soorten, beperkt overstromingsrisico's, voorkomt erosie en verbetert de waterkwaliteit.

Kansen voor ontwikkelingen
In het Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid Limburg zijn kansen voor ontwikkelingen aangegeven.

In de voorliggende ontwikkeling - het realiseren van een waterbuffer in het kader van het project Blauwe Loper Fase II - zijn er meerdere kansen voor ontwikkeling, namelijk: water en groen & natuur.

Water
Als een van de primaire vormende elementen in het Zuid-Limburgse landschap speelt water een belangrijke rol in het aanzicht- en het ontstaan van het huidige landschap. Waterstromen hebben een grote invloed op het reliëf en kunnen een basis zijn voor allerlei natuurlijke en ecologische kwaliteiten.

Ontwikkelingen op het gebied van water kunnen effecten hebben op vele gebieden zoals ecologie, landbouw, recreatie en transport. De voornaamste opgave binnen dit thema in het NLZL is om te komen tot meer robuuste en natuurlijk functionerende, veerkrachtige watersystemen, waardoor risico's op wateroverlast en watertekort verminderen en deze risico's ook bij klimaatverandering beheersbaar en maatschappelijk acceptabel blijven.

In POL 2014, in het Provinciaal Waterplan 2016-2021 en in het Waterbeheersplan van het waterschap is de bestuurlijke ambitie vastgelegd om de kans op wateroverlast in bebouwde gebieden in Zuid-Limburg te reduceren (tot 1:100 per jaar). Daarbij is als randvoorwaarde opgenomen dat de maatregelen haalbaar, betaalbaar en inpasbaar zijn. De insteek is innovatieve liefst brongerichte robuuste maatregelen toe te passen volgens het principe van vasthouden, bergen en afvoeren. De maatregelen dienen zo veel mogelijk in synergie met landschap, natuur en andere belangen te worden ontworpen en gerealiseerd. Deze opgave biedt grote kansen om naast de wateropgave ook de landschappelijke kwaliteiten te versterken door het realiseren van een meer veerkrachtig watersysteem. Dit bijvoorbeeld door te zorgen voor meer natuurlijke opstuwing in de beken, water vasthouden in de zijdalen door het inrichten van een natuurlijker dalbodem, het herstel van hagen en graften op de hellingen (verminderen erosie en afstroming water).

Het is bij de wateropgaven in alle gevallen belangrijk niet alleen aandacht te besteden aan wat civieltechnisch mogelijk is, maar ook dat er een landschappelijke vertaling wordt geleverd aan een verbetering van de algehele gebruik en beleving van water. Daarbij liggen er veel kansen om combinaties te maken met doelen op het gebied van economie, ecologie, waterkwaliteit, natuur, landbouw, landschap en recreatie. Dit om een maximale maatschappelijke meerwaarde te creëren.

Groen & natuur

In Nederland en ook in Zuid-Limburg is natuur niet een vanzelfsprekend gegeven en vindt uitsluitend haar oorsprong in menselijk handelen uit het verleden. In de 20ste eeuw is er helaas niet altijd even zorgvuldig omgegaan met natuur. Juist in de laatste decennia heeft natuur- en landschapsontwikkeling en de uitbreiding van de oppervlakte natuur een inhaalslag gemaakt. De natuur- en wateropgave in met name de Goudgroene natuurzone biedt hiervoor een kader voor de toekomst. Hierbij is het niet alleen belangrijk om te kijken naar kwantitatieve verbetering van natuurwaarden zoals de uitbreiding van het areaal, maar ook een kwalitatieve verbetering in de vorm van een grotere soortenrijkdom.

Juist door de menselijke oorsprong van veel Zuid-Limburgse natuurwaarden is een deel van de soortenrijkdom ook te behalen in het herstel van bepaalde cultuurhistorische elementen (zoals graften, poelen en hoogstamboomgaarden). De relatie tussen natuur, landschap en landbouw is belangrijk voor de wijze waarop het landschap beheerd zal gaan worden. Het is belangrijk om binnen dit agrarische natuur- en landschapsbeheer aandacht te besteden hoe beheer een betere plek kan krijgen binnen de agrarische bedrijfsvoering en wie garant staat voor de (meer)kosten. Realisatie van natuur kan plaatsvinden door delen van het landschap terug te brengen naar een natuurlijkere staat, zoals de hermeandering van beken of door beheermethoden vanuit een meer cultuurhistorische hoek te benaderen.

Het is belangrijk om in het NLZL een juiste balans te vinden tussen de meer procesgerichte natuur (met vaak extensieve jaar rond begrazing) en het klassieke 19-eeuwse cultuurlandschap. Ook de beheerkosten op de langere termijn dienen hierbij meegenomen te worden, omdat procesbeheer in grotere landschappelijke eenheden veelal goedkoper is. Met name de dalbodems van de Maas, en de beken bieden, in samenhang met de wateropgave, kansen voor meer procesgerichte natuur. Het groene karakter is een kernkwaliteit en een dragende structuur in het NLZL. Juist daarom moet er op gelet worden dat nieuwe natuuropgaven op landschappelijke (waaronder cultuurhistorische) en ecologische logica gestoeld te zijn, zodat er zowel een robuust als gevarieerd beeld ontstaat.

Kernkwaliteiten en ontwerpprincipes

Op de website Handvat Kernkwaliteiten Nationaal Landschap Zuid Limburg is een aantal kernkwaliteiten en ontwerpprincipes voor het onderhavige plangebied aangegeven.

Kernkwaliteit reliëf
De basis van het landschap en van de drie landschapstypen wordt gevormd door het reliëf. Voor dit gebied betreft het aandacht voor de vlakke dalbodem. Evenwijdig aan de waterloop bevindt zich deze vlakke dalbodem. In dit nagenoeg vlakke en laag gelegen gebied vindt de meandering en insnijding van de waterloop plaats. Door de nabijheid van permanent water en de eroderende werking van de beek zijn in de dalbodem vaak vochtige laagten te vinden.

Ontwerpprincipes:

- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.
- Oeververdichting tegen helling
  Wanneer een beekloop dicht tegen een dalrand of helling aan ligt kan een verdichting van de oeverbeplanting aan de hellingkant de tegenstelling tussen de open, vlakke dalbodem en de dichte helling versterken.
- Dalrand groen accentueren
  In het geval van een smal, meanderend beekdal kan de zichtbaarheid en werking van het dal als doorlopende landschappelijke- en natuurlijke eenheid verhoogd worden door de dalrand te accentueren met een mix van lage- en hoge beplanting.

Kernkwaliteit contrast tussen open-besloten
Het contrast tussen de openheid en beslotenheid van het landschap in Zuid-Limburg is in de basis bepaald door het reliëf.

- Paden en water koppelen
  Bij gebrek aan historische context kan een nieuwe padenstructuur aansluiten op de wateropgave in het betreffende gebied. In dit geval kunnen oude kaarten met oude meanders en nevenlopen een uitkomst bieden om de padenstructuur binnen de wateropgave vorm te geven.
- Waterrijk gebied ontsluiten
  Bij een integrale aanpak van de wateropgave in het beekdal kan een bijzondere belevingswaarde ontstaan wanneer het nieuwe waterrijke gebied wordt ontsloten door een recreatieve infrastructuur zoals knuppelpaden, vlonderpaden en voetbruggen.
- Gebiedseigen beplanting
  Besteed bij het aanleggen van nieuwe natuur, het versterken van groene landschapselementen of natuurherstel aandacht aan de gebiedseigen beplanting en gebruik deze op een passende manier. Vermijd het gebruik van exotische soorten.

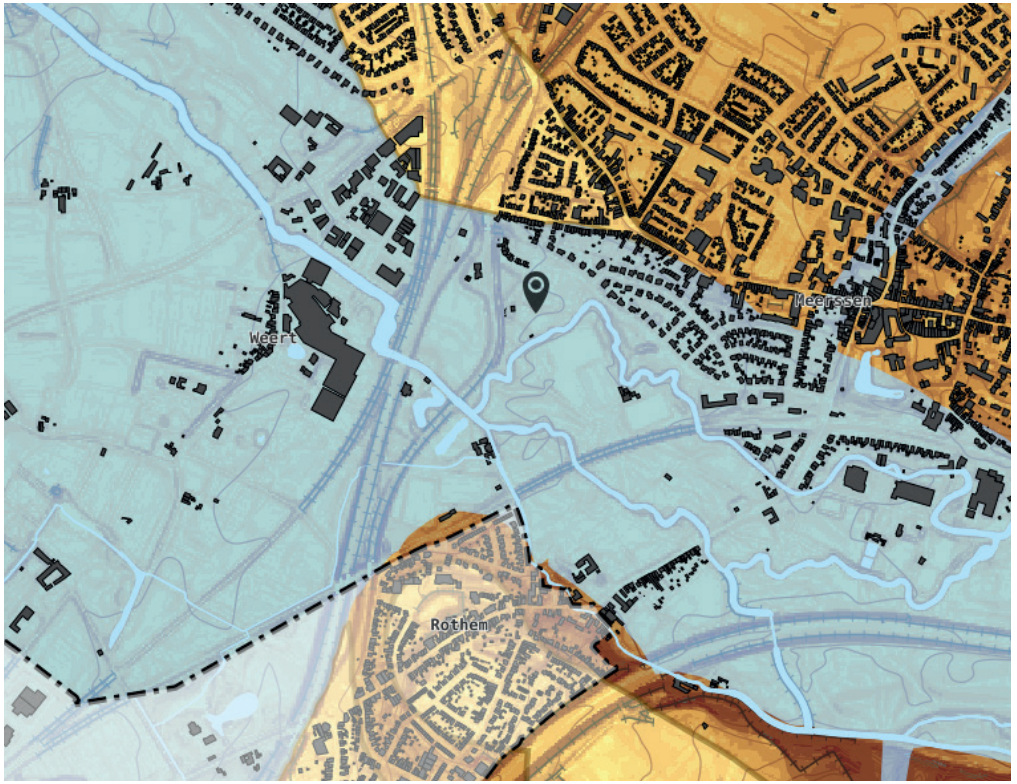

Kernkwaliteit cultuurhistorie
Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg kent een lange bewoningsgeschiedenis die teruggaat tot de prehistorie. In het landschap zijn de verschillende relicten en elementen een tastbare herinnering aan verschillende fases in de geschiedenis van dit heuvellandschap.

- Vergroening koppelen aan kern
  Door de aanleg of het herstel van een heggenstructuur in het beekdal te koppelen aan bebouwde kernen kan een consequent beeld van kleinschalige landschapselementen worden gecreëerd dat aansluiting biedt op de robuuste natuurontwikkeling in het beekdal.
- Half verharde paden
  In plaats van wandelpaden direct aan de beekloop volledig te verharden kan er gekozen worden voor een oppervlak van halfverharding zoals grind of gebroken natuursteen. Halfverharding kent een betere waterdoorlaatbaarheid waardoor water sneller de bodem inzakt. In natte tijden wordt het water dan langer vastgehouden in plaats van direct af te stromen in de beek.
- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.

Kernkwaliteit groen karakter
Waar het reliëf de abiotische, oftewel, de niet-levende ondergrond is van het landschap, vormt de kernkwaliteit groen karakter de biotische, oftewel levende laag in het landschap.

- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.
- Gebiedseigen beplanting
  Besteed bij het aanleggen van nieuwe natuur, het versterken van groene landschapselementen of natuurherstel aandacht aan de gebiedseigen beplanting en gebruik deze op een passende manier. Vermijd het gebruik van exotische soorten.

1.4 Biotiek

Voor de beschrijving van de biotiek in dit hoofdstuk is gebruik gemaakt van de rapportage 'Natuurwaarden Meerssen, inventarisatie en analyse ten behoeve van het groenbeleidsplan' (Partners for Innovation, 2 februari 2023) en van de Quickscan flora en fauna Blauwe Loper Fase II Meerssen (Ecoplanning Maastricht, 2023).

In de rapportage 'Natuurwaarden Meerssen' is Meerssen onderverdeeld in vijf clusters van natuurgebieden. Het onderhavige plangebied maakt onderdeel uit van cluster C; de Geuldal-bodem.

De in de omgeving van het plangebied voorkomende habitattypen zijn dennen-, eiken- en beukenbos en Haagbeuken- en essenbos en Kruiden- en faunarijk grasland.

In de rapportage 'Quickscan flora en fauna Blauwe Loper Fase II Meerssen' is een beschrijving van de natuurwaarden opgenomen van het plangebied. Dit is in deze rapportage opgenomen bij het onderdeel 'Deelgebied 2'. De beschrijving van dit deelgebied is als volgt:

Dit terrein bevindt zich tussen de Geul, het Vriendenhofpad en de Proost de Beaufortstraat. Het bestaat uit:

- Het voormalige schoolterrein met ruigte, opslag van jonge boompjes en enkele oudere bomen;
- Een in 2022 gebouwde vleermuishotel;
- Een grasland dat in het verleden werd gebruikt door een hondenvereniging;
- Een houtsingel tussen het voormalige schoolterrein en het voormalige terrein van de hondenvereniging. Deze bestaat uit:
    - Een doorgeschoten beukenhaag met beuken van ca. 10 meter hoog welke een stamdiameter tussen 15 en 30cm hebben.
    - Opslag van jonge en oudere bomen van maximaal ca. 15 meter hoog en een stamdiameter tussen 5 en 50cm. Enkele bomen hebben een holte.
- Op de oevers van de Geul staan bomen van maximaal ca. 15 meter hoog en een stamdiameter tussen 5 en 50 cm.

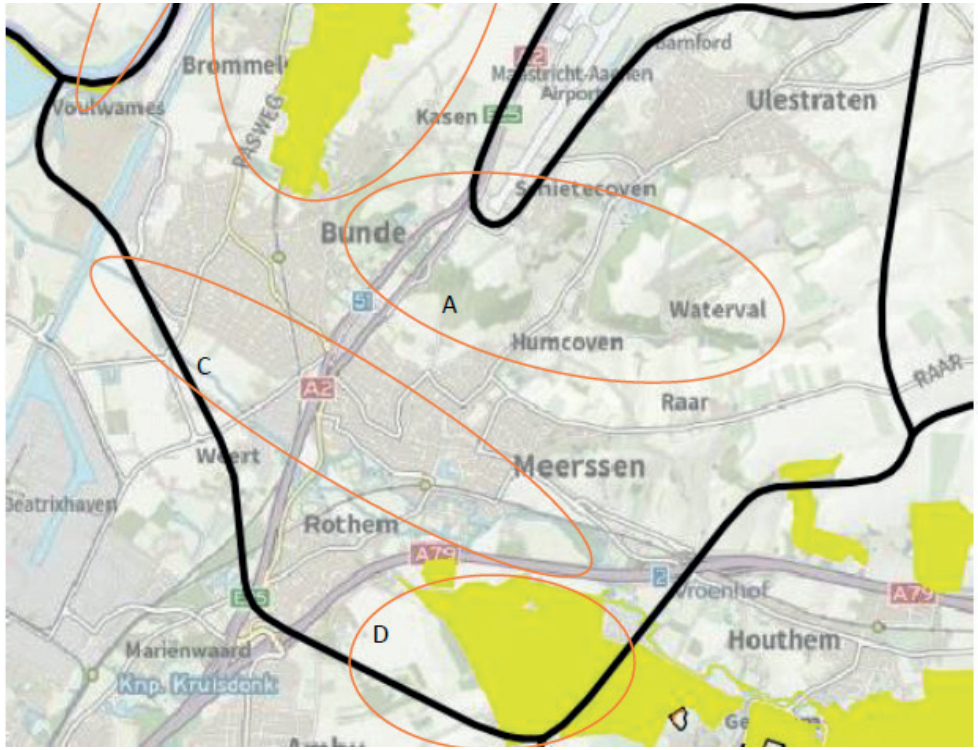

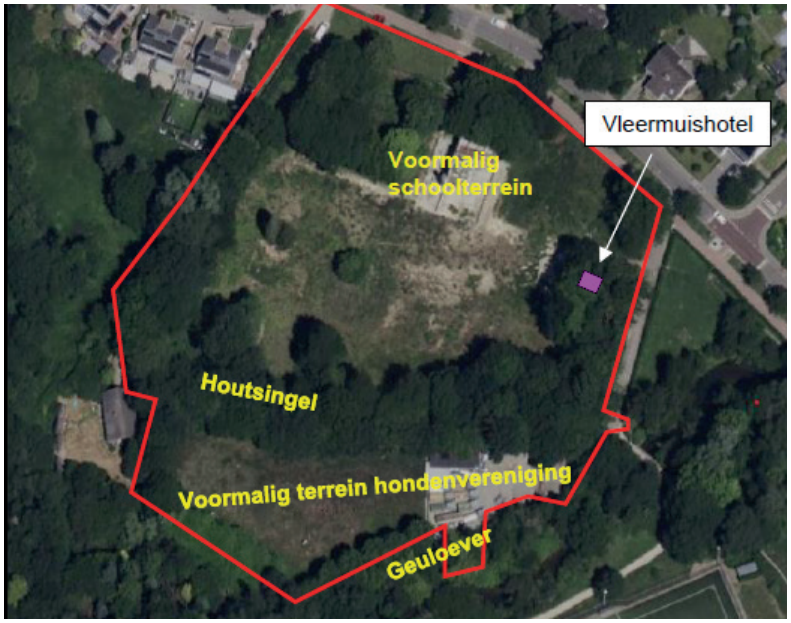

1.5 Abiotiek

Een ecosysteem bestaat uit interacties en wisselwerkingen tussen biotische (levende) en abiotische (niet levende) factoren. Abiotische factoren zijn dus alle niet levende dingen die een rol spelen in een ecosysteem. Voorbeelden van abiotische factoren van een ecosysteem zijn lucht, licht, mineralen en water, maar ook temperatuur en neerslag.

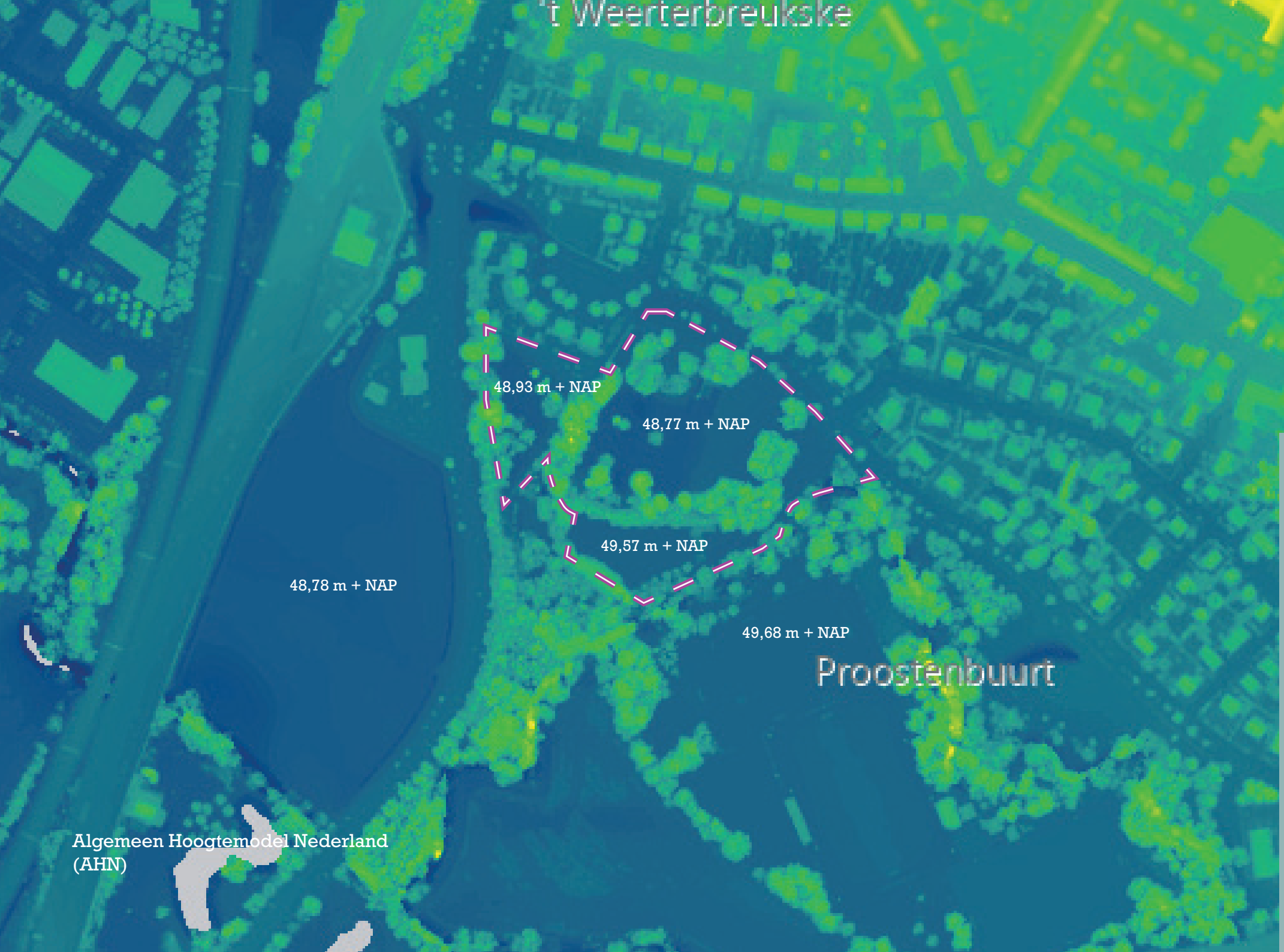

Algemeen Hoogtemodel Nederland (AHN)

1.6 Overzicht historische ontwikkeling

In dit hoofdstuk zijn uitsnedes van kaarten opgenomen uit de periode 1910 tot 2020.

Het plangebied is op elke kaart aangegeven met een stippellijn.

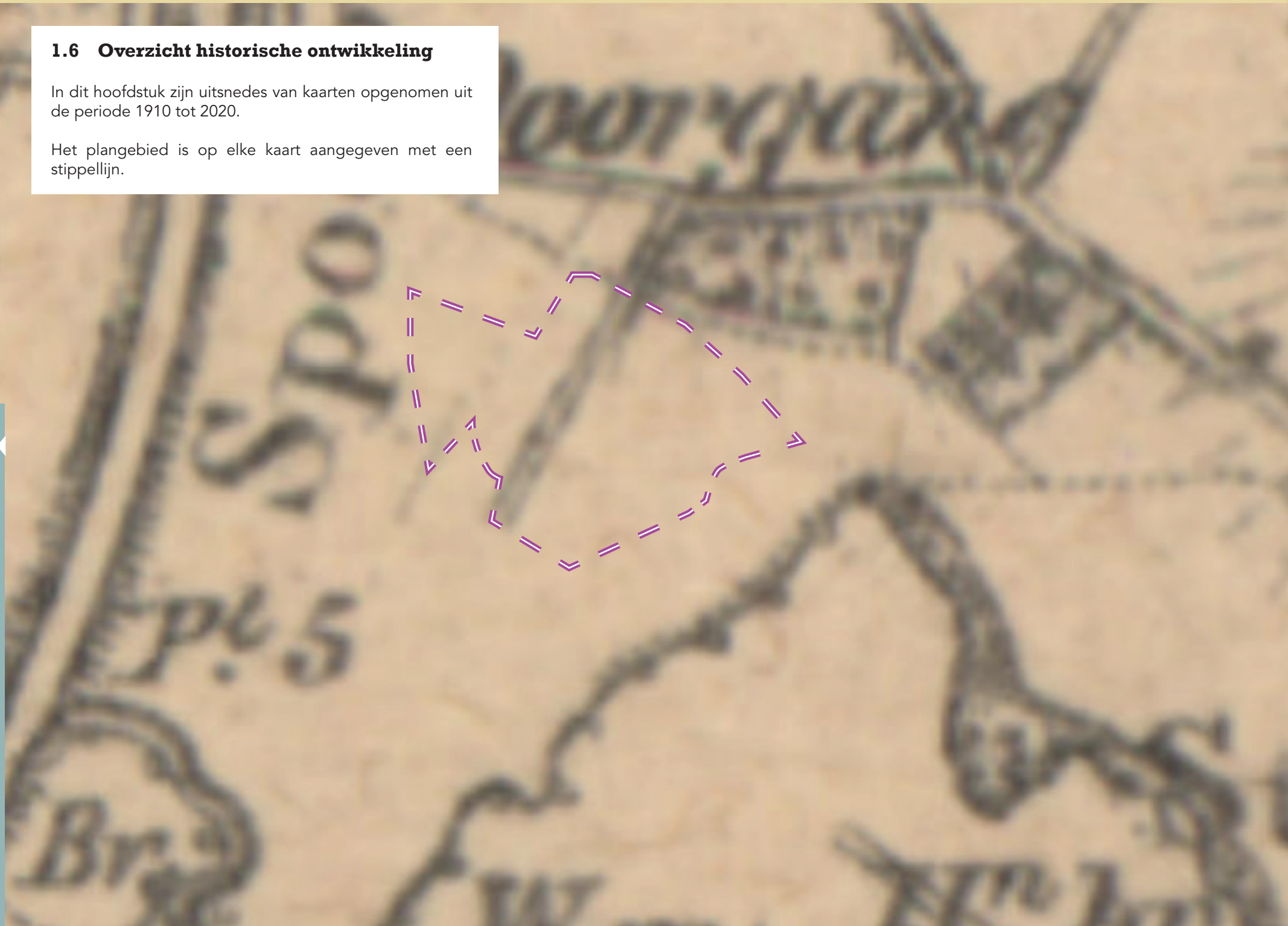

Uitsnede kaart 1925

50.8
Wierden
broek
Br en Doorgang
Kp 6
50

Uitsnede kaart 1960

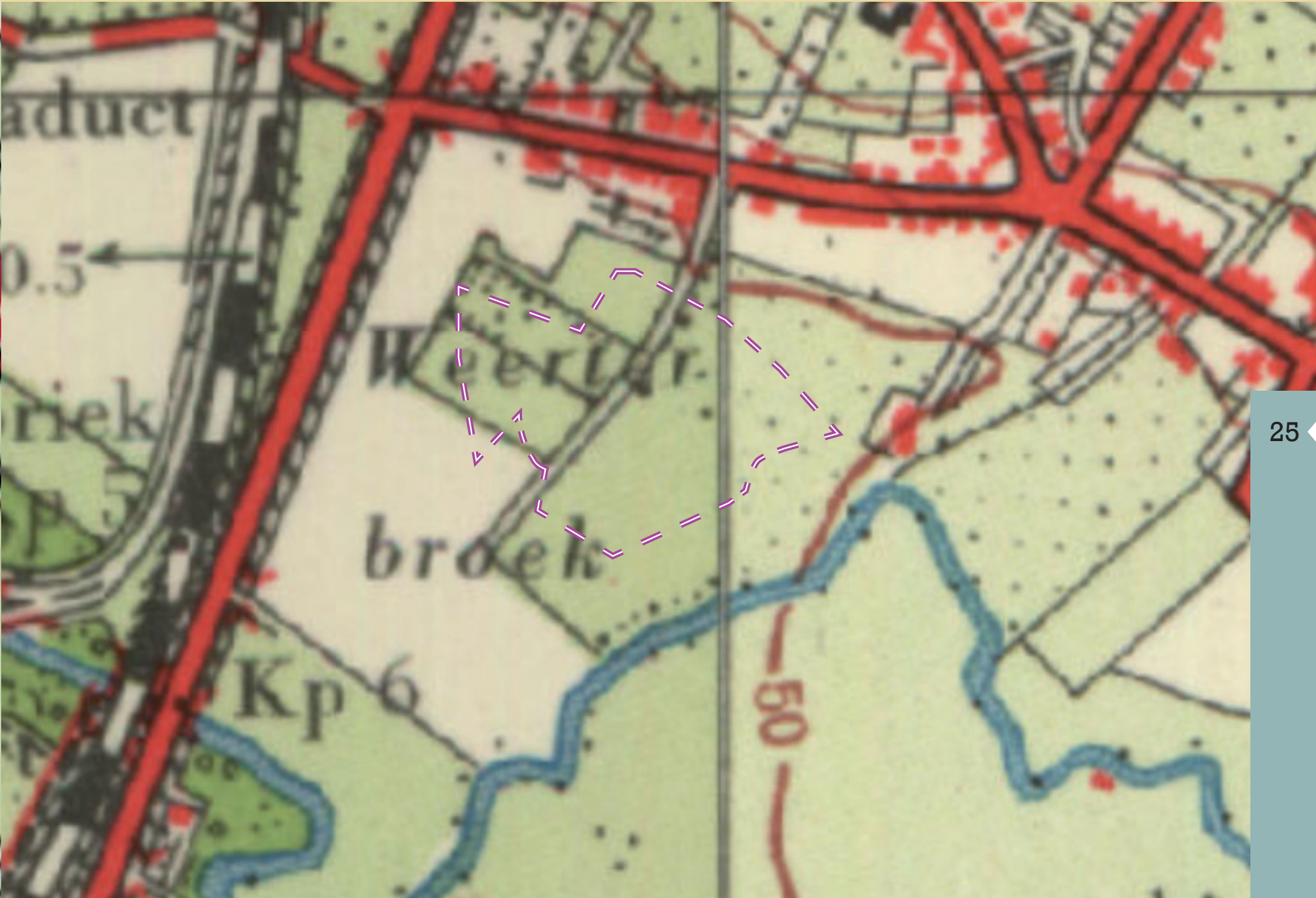

Uitsnede kaart 1970

Uitsnede kaart 1980

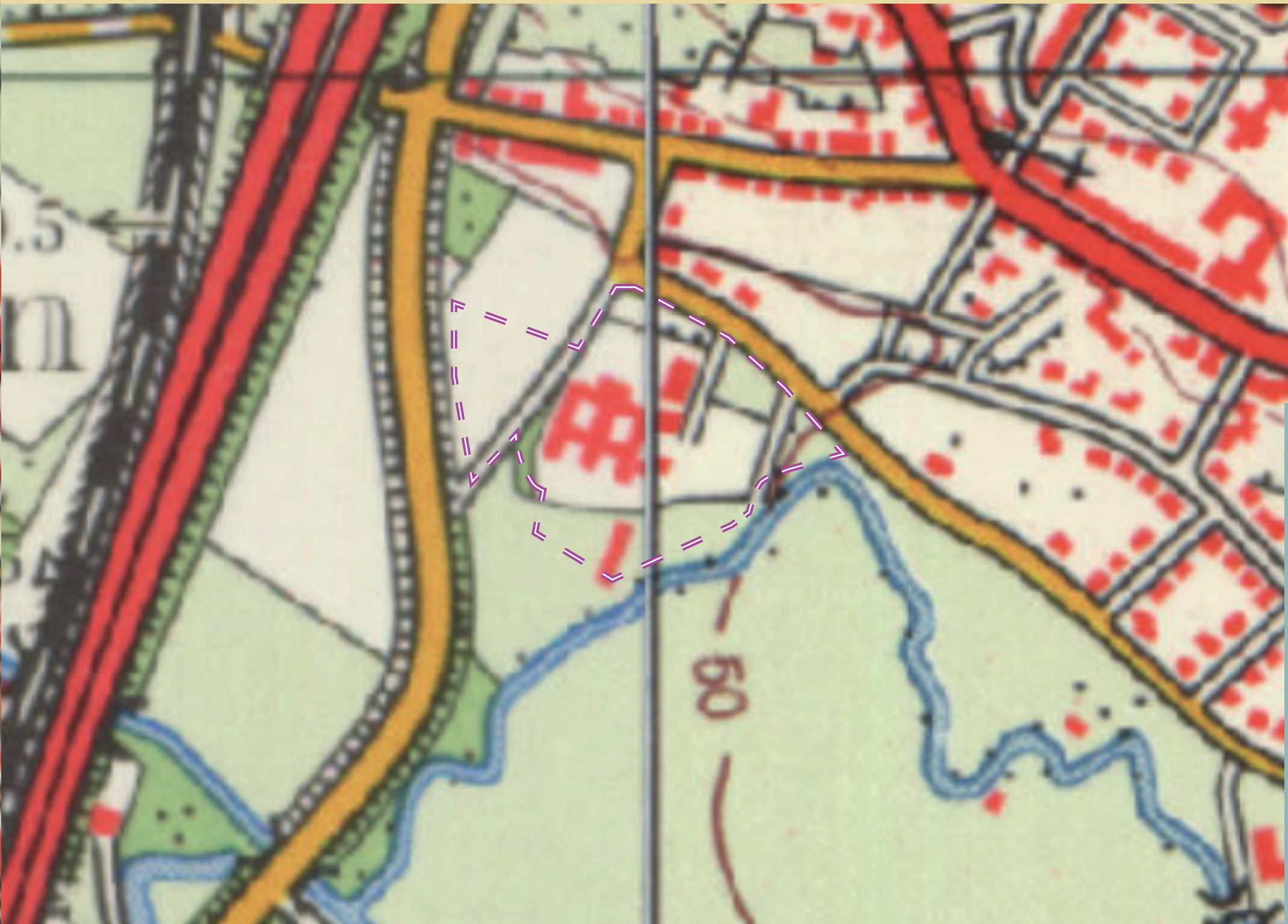

Uitsnede kaart 1990

T
S
51.0
5
4

T
S
51.0

ssen
5
Prooster

2. Het concept

2 Het concept

Het plangebied maakt onderdeel uit van een totaalconcept, namelijk Blauwe Loper Fase I en Blauwe Loper Fase II. Hemelwater uit beide fases komt terecht in de nog te realiseren buffer aan de Proost de Beaufortstraat.

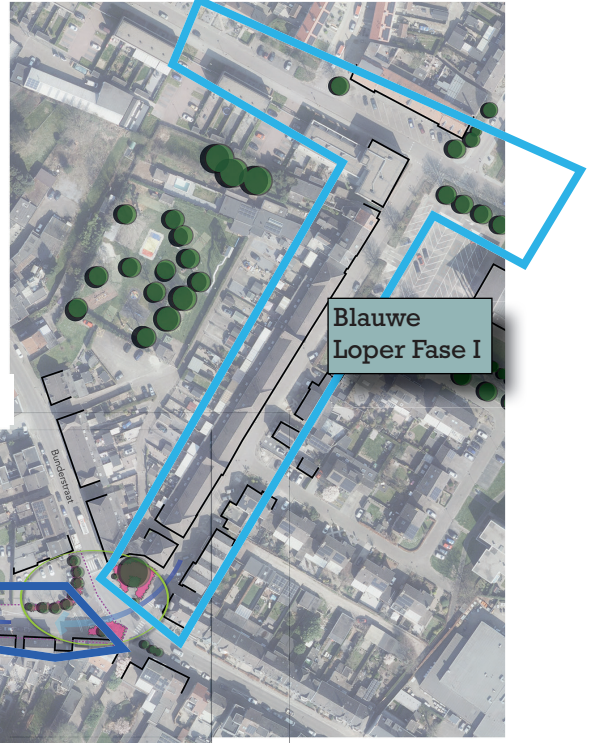

Het ontwerp van de waterbuffer is integraal ontworpen, waarbij de thema's waterveiligheid, recreatief medegebruik, natuurontwikkeling en het vergroten van de natuurlijke zone tussen de kern van Meerssen en het Geuldal zijn gecombineerd.

3. Het landschapsplan

3 Het landschapsplan

In dit hoofdstuk is het landschapsplan toegelicht, waarbij specifiek per kernkwaliteit (reliëf, contrast tussen open-besloten, cultuurhistorie en groen karakter) is aangegeven hoe de ontwerpprincipes verwerkt zijn in het ontwerp.

Uiteraard zijn de leidende beginselen toegepast om bovenstaande kernkwaliteiten te versterken.

Leidende beginselen

De leidende beginselen zijn algemene principes met als doel de vier kernkwaliteiten van het NLZL te behouden dan wel te versterken.

Benadrukken cultuurhistorisch erfgoed
Het aanwezige cultuurhistorische erfgoed; historische geografie, historische bouwkunst en archeologie, is mede bepalend voor de eigenheid en leesbaarheid van een gebied. Het gaat hierbij enerzijds om behoud van het aanwezige erfgoed, anderzijds om bij nieuwe ontwikkelingen de cultuurhistorie in te zetten als inspiratie voor nieuwe ontwikkelingen. Beide dienen ervoor om verarming en nivellering van het landschap tegen te gaan.

Vergroenen dorpsranden
Het vergroenen van dorpsranden versterkt het cultuurlandschap, verbetert het uitzicht op de dorpsranden, creëert kleinschalige ecologische verbindingen, geeft ruimte voor de teelt van regionale producten, markeert dorpsranden en verbetert de lokale recreatiemogelijkheden. Geïnspireerd door het historische landschap worden dorpen op de plateaus bij voorkeur omzoomd met kleine weilanden, heggen en hoogstamboomgaarden.

Herstel van kleine landschapselementen
Het herstellen van kleine landschapselementen zoals graften, heggen en boomgaarden draagt bij aan versterking van het historische cultuurlandschap, de uitbreiding van ecologische verbindingen, tegengaan van erosie en de beperking van overstromingsrisico's. Door deze elementen weer te herstellen wordt een meer divers cultuurlandschap gecreëerd met een uitgebreider scala aan landschappelijke belevingen.

Zorgvuldige omgang met bebouwing in kwetsbare delen
Door ongestructureerde verspreide bebouwing te ordenen naar landschappelijke logica en te zorgen voor buffers tussen bebouwde gebieden wordt verrommeling voorkomen. Op de dalbodems, steile hellingen en op de hoge delen van de plateau's is het wenselijk terughoudend om te springen met verdere bebouwing. Daarentegen zijn er, mits een zorgvuldige inpassing, in de lagere delen, soms wel ontwikkelingen mogelijk.

Herstructurering bebouwd gebied
Vernieuwing en herstructurering van stedelijke en suburbane gebieden wordt idealiter gestuurd door de onderliggende landschapsstructuur. Zo worden er bijvoorbeeld zorgvuldige, op het landschap gebaseerde overwegingen gemaakt waar te bouwen en waar mogelijk bebouwing te saneren. Bebouwing op de dalbodem, steile hellingen en op de hogere delen van de plateau's wordt waar mogelijk vermeden.

Bos en groene verdichting op steile hellingen
Beboste steile hellingen dragen bij aan de houtproductie, bescherming tegen erosie, beperking van overstroming, verbetering van de waterkwaliteit, habitats en ecologische verbindingen en versterken het contrast tussen helling en dal. Echter, bebossing van kalkgraslanden of schrale graslanden is niet wenselijk en moet bos op de hellingen niet de uitzichten vanaf de plateaus blokkeren maar juist omkadering van het plateau benadrukken.

Kernkwaliteit reliëf
De basis van het landschap en van de drie landschapstypen wordt gevormd door het reliëf. Voor dit gebied betreft het aandacht voor de vlakke dalbodem. Evenwijdig aan de waterloop bevindt zich deze vlakke dalbodem. In dit nagenoeg vlakke en laag gelegen gebied vindt de meandering en insnijding van de waterloop plaats. Door de nabijheid van permanent water en de eroderende werking van de beek zijn in de dalbodem vaak vochtige laagten te vinden.

Ontwerpprincipes:

- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.
- Oeververdichting tegen helling
  Wanneer een beekloop dicht tegen een dalrand of helling aan ligt kan een verdichting van de oeverbeplanting aan de hellingkant de tegenstelling tussen de open, vlakke dalbodem en de dichte helling versterken.
- Dalrand groen accentueren
  In het geval van een smal, meanderend beekdal kan de zichtbaarheid en werking van het dal als doorlopende landschappelijke- en natuurlijke eenheid verhoogd worden door de dalrand te accentueren met een mix van lage- en hoge beplanting.

Op het landschapsplan is in tekstvakken aangegeven hoe de ontwerpprincipes en leidende beginselen zijn toegepast.

Kernkwaliteit contrast tussen open-besloten
Het contrast tussen de openheid en beslotenheid van het landschap in Zuid-Limburg is in de basis bepaald door het reliëf.

Ontwerpprincipes:

- Paden en water koppelen
  Bij gebrek aan historische context kan een nieuwe padenstructuur aansluiten op de wateropgave in het betreffende gebied. In dit geval kunnen oude kaarten met oude meanders en nevenlopen een uitkomst bieden om de padenstructuur binnen de wateropgave vorm te geven.
- Waterrijk gebied ontsluiten
  Bij een integrale aanpak van de wateropgave in het beekdal kan een bijzondere belevingswaarde ontstaan wanneer het nieuwe waterrijke gebied wordt ontsloten door een recreatieve infrastructuur zoals knuppelpaden, vlonderpaden en voetbruggen.
- Gebiedseigen beplanting
  Besteed bij het aanleggen van nieuwe natuur, het versterken van groene landschapselementen of natuurherstel aandacht aan de gebiedseigen beplanting en gebruik deze op een passende manier. Vermijd het gebruik van exotische soorten.

Op het landschapsplan is in tekstvakken aangegeven hoe de ontwerpprincipes en leidende beginselen zijn toegepast.

Kernkwaliteit cultuurhistorie
Het Nationaal Landschap Zuid-Limburg kent een lange bewoningsgeschiedenis die teruggaat tot de prehistorie. In het landschap zijn de verschillende relicten en elementen een tastbare herinnering aan verschillende fases in de geschiedenis van dit heuvellandschap.

Ontwerpprincipes:

- Vergroening koppelen aan kern
  Door de aanleg of het herstel van een heggenstructuur in het beekdal te koppelen aan bebouwde kernen kan een consequent beeld van kleinschalige landschapselementen worden gecreëerd dat aansluiting biedt op de robuuste natuurontwikkeling in het beekdal.
- Half verharde paden
  In plaats van wandelpaden direct aan de beekloop volledig te verharden kan er gekozen worden voor een oppervlak van halfverharding zoals grind of gebroken natuursteen. Halfverharding kent een betere waterdoorlaatbaarheid waardoor water sneller de bodem inzakt. In natte tijden wordt het water dan langer vastgehouden in plaats van direct af te stromen in de beek.
- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.

Op het landschapsplan is in tekstvakken aangegeven hoe de ontwerpprincipes en leidende beginselen zijn toegepast.

Kernkwaliteit groen karakter
Waar het reliëf de abiotische, oftewel, de niet-levende ondergrond is van het landschap, vormt de kernkwaliteit groen karakter de biotische, oftewel levende laag in het landschap.

Ontwerpprincipes:

- Poelen als drinkplaats
  De betonnen drinkbak in veeweiden kan worden vervangen door een poel. Als onderdeel in een breder systeem van poelen vervullen de drinkpoelen een cultuurhistorisch verantwoorde- en ecologische aanvulling op het groene landschap en het watersysteem.
- Gebiedseigen beplanting
  Besteed bij het aanleggen van nieuwe natuur, het versterken van groene landschapselementen of natuurherstel aandacht aan de gebiedseigen beplanting en gebruik deze op een passende manier. Vermijd het gebruik van exotische soorten.

Op het landschapsplan is in tekstvakken aangegeven hoe de ontwerpprincipes en leidende beginselen zijn toegepast.

Bronnen

Literatuur, onderzoeken en websites

Bonder, M.C. *Quickscan flora en fauna Blauwe Loper fase II Meerssen*. Ecoplanning, Maastricht. 2023.

Mulder, T.J.D., Sybenga, J. Partners for Innovation. *Natuurwaarden Meerssen. Inventarisatie en analyse ten behoeve van het groenbeleidsplan*. 2 februari 2023.

Renes, J. *De geschiedenis van het zuidlimburgse cultuurlandschap*. Van Gorcum, Assen/Maastricht. 1988

Websites

www.ahn.nl

www.handvatnationaallandschap.nl

www.meerssen.nl

www.pdok.nl

www.topotijdreis.nl

www.limburg.nl

landschapsarchitectuur
en buitenruimte ontwerp

Studio BKL
landschapsarchitectuur
en buitenruimte ontwerp

Kuileneindestraat 33
6231 KE Meerssen
+31 (0)6 13 57 35 58
barry@studiobkl.nl
www.studiobkl.nl

KvK: 82529566
BTW: NL003693720B45

NL74 ABNA 0100 5485 55